

affectum, ut in Paulo manifestum est; solum ergo id conceditur ex universali redemptione Christi, et generali voluntate Dei salvandi omnes homines. Nam inde nascitur, ut omnibus offerat sufficientia media, et ut *illuminet omnem hominem venientem in hunc mundum*; et ideo in illo casu necessitatis hoc genus providentiæ non reputatur miraculosum, sed pertinens ad ordinariam supernaturalem providentiam et legem Dei.

16. *Quo tempore illuminetur.*—Addo vero ulterius non esse necessarium, ut hæc illuminatio supernaturalis statim in eodem momento fiat, in quo incipiat homo bene uti ratione naturali. Probatum primo, quia neque de hoc habemus revelationem, nec certa aliqua ratione probari potest. Secundo, quia est moraliter impossibile ut in eodem instanti homo cogitet et iudicet de naturali objecto et circa illud sit occupatus, eligendo et amando, et quod simul elevetur ad supernaturalem revelationem recipiendam. Quod quidem multo difficilius est in illo initio usus rationis, in quo vix est homo capax ad deliberandum de his quæ sensus recipit: quomodo ergo poterit simul ad revelationem attendere? Unde si quæretur quando incipiat Deus illuminare prædictum hominem, respondeo incertam rem esse, quia nulla lege est tempus definitum. Solum ergo dicere possumus Deum, juxta consilium voluntatis et sapientiæ suæ, illuminare temporibus opportunis; hanc enim legem servare Deum in excitandis vocandisque hominibus sive ad poenitentiam, sive ad fidem, sive ad alia opera pietatis.

17. *Ad tertiam replicam in num. 3.*—*Ad tertium fundamentum quid.*—Unde tandem ad ultimam replicam, fateor ex illo discursu D. Thomam non satis probare puerum pervenientem ad usum rationis non posse prius peccare venialiter quam mortaliter, etiam antequam justificetur; hoc enim convincit ratio facta, cui possent aliæ adjungi, sed non pertinent ad hunc locum. Itaque ex natura rei id non repugnat. An vero ex providentia extrinseca Dei aliud dicendum sit, in 1. 2, loco citato, tractatur; et videri possunt quæ dixi tertia part., tom. 4 de Pœnit., disp. 11, sect. 3. Tertium vero fundamentum in secunda conclusione solutum est.

SECTIO III.

Quarum rerum fides explicita fuerit ad salutem necessaria ante Christi adventum.

1. *Introductio ad præsentem questionem.*—*Fides explicita duplex.*—Diximus de necessitate fidei secundum se spectatæ; quia vero fides circa aliquam materiam versatur, quæ multiplex est, ideo explicandum superest cuius materiæ, seu quarum rerum cognitio per se necessaria sit ad salutem; et quia ante Christi Domini adventum, et præsertim ante legem scriptam, illa tantum fides erat necessaria, quæ per se et quasi ab intrinseco postulatur ad salutem, de illo quoque tempore questionem instituiamus. In materia autem fidei, præcipua pars et principale objectum ejus est Deus ipse; secundario autem etiam res creatæ ad illam pertinent, et ulterius Deus ipse consideratur, aut ut objectum est naturale, aut ut supernaturale; quæ duo non distinguuntur absolute in Deo ipso, sed per ordinem ad humanam cognitionem. Quædam ergo sunt in Deo, quæ naturali ratione cognosci possunt, et sub eo modo dicitur Deus objectum naturale; alia vero sunt quæ omnino rationem naturalem transcendunt, supernaturaliaque proinde vocantur, et utraque sub fidem cadunt, ut in priori parte hujus tractatus, disp. 2, visum est: quare de utrisque videndum an cadant etiam sub necessitatem fidei. Denique circa illam particulam, *explicitam*, recolenda est distinctio supra data, de fide implicita et explicita; duobus enim modis potest aliqua fides vocari explicita: uno, quia est perfecta et distincta, ita ut qui illam habet, possit non solum assentiri mysterio, sed etiam illud explicare, et aliquam rationem illius reddere, de quo nunc modo explicitæ fidei minime tractamus, quia certum est non requiri ad salutem, cum non sit communis omnibus, præsertim simplicibus fidelibus; fides autem necessaria, est de se omnibus communis. Alio ergo modo dicitur fides explicita, per quam res in se et sub propria ratione creditur, et huic opponitur fides implicita, id est confusa, et in alio universali vel materiali objecto contenta, et in hoc sensu positum est in titulo quæstionis vocabulum *explicita*.

2. *Prima assertio.*—*Probatum ratione.*—Dico primo: fides Dei explicita per se, ac

omni tempore, fuit medium necessarium ad salutem, non solum æternam vitæ futuræ, sed etiam ad justificationem præsentis. Hæc assertio omnino certa est, probaturque sufficienter ex verbis Pauli, ad Hebr. 11: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est.* Et juvant etiam verba Christi Domini, Joan. 15: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum.* Quæ non solum intelliguntur de vita æterna, ut erit in visione, sed etiam ut nunc inchoatur per fidem. Et inde etiam sumi potest ratio, quia Deus est objectum beatitudinis, seu finis ultimus in quem tendimus; tendimus autem per fidem; ergo primum omnium est necessaria fides illius objecti, quod est Deus. Deinde fides præcipue necessaria est propter charitatem et spem; sed dilectio Dei est maxime necessaria ad salutem; ergo et cognitio Dei per fidem. Denique ex objecto formali fidei hoc ipsum convincitur. Diximus enim fidem necessariam debere niti in auctoritate Dei; sed impossibile est credere aliquid ex auctoritate Dei, nisi credatur Deus ipse; nam hoc intrinsece includitur in illo objecto formali; ergo necesse est hanc fidem primo esse de ipso Deo.

3. *Objectio.*—*Solutio.*—*Inculpabilis error circa Deum stare potest cum fide infusa ejusdem.*—Obijci vero potest, quia sequitur eum, qui errat in aliquo attributo Dei, non posse habere fidem necessariam ad salutem, quod videtur plane falsum. Sequela probatur; nam qui sic errat, non cognoscit verum Deum. Unde dixit Hilarius, Psalm. 1, infideles fingere Deum, qui non est. Et Augustinus in Enchirid., c. 5, hæreticos credere Christum nomine tenus, quia in illius cognitione errant. Imo et D. Thomas 2. 2, q. 2, art. 2, ad 3, dixit philosophos non cognovisse verum Deum, quia non cognoverunt illum sub illis conditionibus quas fides determinat. Et adducit Aristotelem, 9 Metaph. dicentem simplicia vel omnino ignorari, vel omnino vere cognosci. Respondeo negando sequelam, et advertendo aliud esse cognoscere, aliud credere fide infusa, de qua loquimur; nam illud prius generalius est, ut constat; potest igitur aliquo modo cognosci Deus verus, etiamsi in aliquo attributo ejus erretur; nam qui cognoscit Deum esse ens per se necessarium et infinitum, creatorem omnium, et similia, verum Deum cognoscit, etiamsi erret credens vel existimans agere, verbi gratia, ex necessitate naturæ, vel aliquod simile; et ratio est, quia, licet Deus in se sit simplex, a nobis cognos-

citur per varios conceptus ad modum entium corporeorum, et ideo potest unum iudicium de Deo esse verum, licet aliud sit falsum, quia neque propriam contradictionem inter se includunt, neque inter se conjunguntur ad fingendum falsum Deum. Unde ulterius dicimus etiam perfidem posse credi verum Deum, quamvis per ignorantiam inculpabilem aliquid falsum de illo cogitetur. Ita enim in lege naturæ fideles verum Deum credebant, etiamsi fortasse errarint cogitando illum esse unum in persona, sicuti est in essentia, quod etiam poterat contingere in aliquo alio attributo, et nunc etiam potest. Dico autem illum errorem oportere esse inculpabilem; nam si sit ex hæresi seu culpa infidelitatis, licet possit manere cognitio vera, vel per scientiam, vel per fidem humanam, non tamen per fidem infusam, quæ omnino destruitur per talem infidelitatem. Et ita ad objectionem concedimus necessariam esse talem fidem Dei, quæ excludat omnem infidelitatem culpabilem, non vero quæ excludat omnem inculpabilem errorem, sicut non est necesse quod omnem inculpabilem ignorantiam excludat, de qua fere est eadem ratio.

4. *Secunda assertio.*—Dico secundo: primum omnium de Deo credere necesse est ea quæ lumine naturali vere de illo cognosci possunt, et præcipue ipsum existere. Ita docet D. Thomas, dicta quæst. 2, art. 4, et sumitur ex Paulo dicente: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est.* Ubi hoc ponit tanquam primum credendum, et fundamentum cæterorum. Neque enim necessaria est, neque multum verisimilis expositio Cæsi, lib. duodecimo de Locis, capite quarto, dicentis non loqui ibi Paulum de necessaria existentia Dei, ut est auctor naturæ, sed ut est auctor et finis supernaturalis. Hæc (inquam) expositio non placet, tum quia non est consentanea proprietati verborum; tum etiam quia divus Thomas et alii expositores simpliciter illa verba intelligunt; tum tertio quia illud magis pertinet ad alteram partem verborum Pauli, ut in sequenti assertionem dicam; quarto denique quia impossibile est credere Deum ut principale objectum est, nisi credatur ut absolute existens, cum hoc sit fundamentum cæterorum.

5. *Objectio.*—*Solutio Cajetani.*—*Impugnatur a Cano.*—Obijci vero Cajetanus, ad Hebræos undecimo, non omnes posse habere hanc fidem Dei; multi enim evidenter sciunt Deum existere; ergo illis non solum

non est necessaria, sed neque possibilis fides illius objecti. Patet consequentia, quia melius dispositi sunt ad omnem operationem circa illud objectum per scientiam, quam per fidem; tum etiam quia cum illa scientia non potest esse fides. Respondet idem auctor approbando expositionem, quod Paulus loquitur de existentia naturali Dei, et nihilominus concedendo, propter argumentum tactum, fidem Dei non esse simpliciter necessariam omnibus, sed regulariter tantum omnibus, quatenus perpauci sunt, qui veritatem illam per scientiam assequuntur. Sed merito Cano, in citato loco, hanc sententiam reprehendit. Primo, quia Paulus loquitur de necessitate absoluta, quæ non patitur exceptionem. Unde sicut ostendimus neminem excipi posse propter ignorantiam, ita dicendum est nullum excipi propter scientiam, quia est eadem ratio, cum verba sint eadem; quæ si in una parte limitentur, facile possunt in alia labefactari. Secundo, quia falsum est aliquem melius esse dispositum per scientiam quam per fidem, circa illud objectum; tum quia si habeat fidem, potest etiam habere spem, et dilectionem supernaturalem circa Deum, quas per solam scientiam habere non potest; tum quia per fidem certius assentitur quam per naturalem scientiam. Unde etiam est falsum cum, qui habet talem scientiam, non posse habere fidem illius objecti; nam, licet fortasse non possit simul habere utrumque actum, attamen sine dubio quicumque voluerit, potest firmiter credere certitudine fidei, Deum esse, et hoc est quod asserimus esse necessarium ad salutem.

6. *Quantum valeant probationes D. Thomæ pro conclusione posita.*—Ex quibus obiter intelligitur, e tribus rationibus, quas D. Thomas in illo art. 4 adducit ad probandam nostram assertionem, duas priores, solum procedere respectu communitatis Ecclesiæ vel generis humani; tertiam vero procedere de omnibus et singulis hominibus. Nam quia pauci homines sunt qui rationis discursu Deum esse cognoscunt, et qui hoc assequuntur, non nisi magna difficultate et post multum tempus ad eam cognitionem perveniunt, ideo necessaria fuit hominibus, generatim loquendo, revelatio et fides etiam illarum rerum quæ de Deo naturaliter cognosci possunt; atque hæc sunt primæ duæ rationes D. Thomæ, quas etiam locupletat in principio primæ partis, et in principio libri primi contra Gentes. At vero quia naturalis cognitio, etiam in sapientibus

hominibus, est imperfecta, et alicui dubitationi et formidini subjecta, regulariter loquendo, ideo propter perfectionem fidei et exactam certitudinem, omnibus et singulis necessaria fuit hæc revelatio et fides, quæ fuit tertia D. Thom. ratio.

7. *Quorum attributorum Dei fides explicita fuerit necessaria.*—Ex quo etiam intelligi potest quot attributa necessarium fuerit de Deo credere, ex illis quæ de ipso possunt ratione investigari. Dicendum est enim imprimis necessarium fuisse cognoscere id sine quo conceptus veri Dei haberi non potest, distinguendo scilicet eum a rebus creatis, et hæc ratione oportuit non utcumque credere illum esse, sed etiam necessarium esse, et sine dependentia ab alio a quo esse recipiat, ac denique ut quid increatum; alias nec satis a creatis distingueretur, nec super omnes esse crederetur. Deinde necessarium fuit illa cognoscere, quæ ad glorificandum et digne ipsum honorandum necessaria sunt, ut esse unum tantum et supremum Dominum, et factorem omnium, quia alias non posset digne coli et amari. Denique oportuit ea cognoscere, quæ ad ipsam fidem et certitudinem ejus requiruntur, ut Deum esse summe verum et bonum, qui neminem decipiat; nam qui hoc de Deo non crediderit, non potest dictis ejus certam fidem adhibere, et ideo in quocumque actu fidei virtute hæc includuntur, ut in priori parte diximus, unde illorum etiam explicita fides per se necessaria erat. Dico autem *per se*, quia ad ordinarium modum justificationis hominum hæc postulatur. An vero ad omnem justificationem oportuerit hæc omnia cognoscere explicitè, vel aliquando fuerit satis Deum utcumque agnoscere, alia solum virtute aut in voto credendo, in sequentibus exponam.

8. *Tertia assertio.*—Dico tertio: præter ea quæ naturaliter de Deo cognoscuntur, necessarium semper fuit aliquid de ipso credere, quod supernaturale sit, seu ratione naturali comparari non potest. Hæc assertio non est tam certa, sicut præcedentes; unde aliqui Theologi ausi sunt contrarium docere, eo quod nonnulli antiqui Patres solam naturalium cognitionem videntur exigere, præsertim Clemens Alexandrinus, Justinus et Chrysostomus, quos sectione præcedenti citavi; et Irenæus, lib. 2 contra hæreses, cap. 3, et lib. 4, cap. 20. Nihilominus assertio posita, est omnino vera et satis certa. Illam docet D. Thomas in dicta quæst. 2, art. 3, et communiter Theologi in tertio, distinct. 23 et 25; Medina, lib. 4 de

Recta in Deum fide, cap. 8, et alii; ac probatur primo ex illa sententia Pauli: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, et quia remunerator est.* Hanc posteriorem partem de remuneratione supernaturali intelligendam esse omnes exponunt, et ex contextu aperte colligitur, ut bene ponderavit Cano, in dicto lib. 12 de locis, cap. 4, quia propterea dixit Paulus hanc fidem necessariam esse fundamentum rerum sperandarum, quæ sine dubio sunt supernaturalia bona; dixit etiam esse *argumentum rerum non apparentium*, non tantum oculis corporeis, sed etiam investigationi rationis, juxta illud: *Oculus non vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascendit quæ Deus preparavit*, etc. Deinde in discursu illius capituli undecimi, hæc ratione docet Paulus Sanctos per fidem temporalia bona contempsisse, meliores expectantes repromissiones, et ideo etiam ait decessisse non acceptis repromissionibus, quia non in hac sed in alia celesti vita illas sperabant; ergo cum dicit necessarium esse credere Deum esse remuneratorem, de supernaturali remuneratione loquitur. Potest etiam hoc confirmari ex omnibus testimoniis Scripturæ et Patrum, quæ præcedenti sectione adduximus; nam fere semper loquuntur de fide supernaturalium rerum. Ratione vero statim assertionem probabo.

9. *Quarum rerum supernaturalium fides explicita fuerit semper necessaria.*—Quæri autem circa illam potest quidnam sit hoc supernaturale, quod de Deo credere semper fuit necessarium. Ad rem explicandam, adverto duobus modis posse aliquid supernaturale in Deo considerari: primo omnino intra ipsum, sine respectu ad creaturas, ut, verbi gratia, esse trinum in personis; nam hic modus existendi, licet intra Deum includat relationes personarum inter se, respectu creaturarum est quasi absolutus, quia non includit respectum ad illas existentes. Alio modo potest Deus concipi ut objectum supernaturale, per respectum ad homines, videlicet quatenus concipitur ut bonum quoddam supra naturam hominis, quod potest illam perficere et beatificare, ultra capacitatem ejus naturalem: sub qua ratione concipitur Deus ut auctor et finis supernaturalis, in quo sensu Paulus, in illo cap. 11 ad Hebræos, eum vocat *Remuneratorem*.

10. *Fides explicita Trinitatis non fuit semper necessaria.*—Dico ergo, per se et universaliter loquendo, non fuisse necessarium ad salutem in illis antiquis temporibus credere

de Deo, ea quæ priori modo supernaturalia in eo sunt. Probatur, quia eo modo nihil est supernaturale in Deo, nisi mysterium Trinitatis; non fuit autem singulis hominibus necessarium ante adventum Christi explicitè credere Trinitatis mysterium: ergo, etc. Major patet, quia omnia attributa quæ Deo conveniunt, quatenus unus est, naturaliter de illo cognoscuntur, nisi involvant respectum ad creaturas in re aliqua supernaturali fundatum, ut est prædestinatio, vel esse salvatorem, et similia; ergo, secluso hoc respectu, nihil supernaturale potest in Deo cogitari, præter modum existendi unius essentiæ in tribus personis; minor autem certa est, quia mysterium Trinitatis non fuit ita revelatum illis temporibus, ut omnibus hominibus generaliter etiam credendum proponeretur. Unde nec talis fides erat tunc in præcepto; ergo nec erat medium necessarium; nam media necessaria (ut supra dixi) et præcipiuntur et generaliter proponuntur; alias non sufficienter hominibus provideretur, atque hoc magis constabit inferius in alio puncto de fide Christi.

11. *Fides explicita Dei remunerantis et justificantis semper fuit necessaria.*—Superest ergo ut fides de Deo, ut objecto supernaturali, necessaria fuerit sub aliquo respectu ad creaturas, præsertim ad homines, et hoc est quod significavit Paulus sub nomine *remunerationis*, ubi imprimis includitur ratio ultimi finis et objecti beatitudinis supernaturalis, in qua consistit essentialis remuneratio Sanctorum. Deinde includitur Deus ut est principalis auctor justitiæ et remissionis peccatorum, quod significavit Concilium Tridentinum, sess. 6, cap. 6, cum dixit, in initio justificationis necessarium esse moveri in Deum, *tanquam in justitiæ fontem*. Et hinc colligitur ratio hujus necessitatis, quia (ut sæpe dixi) fides non solum est necessaria propter se, sed etiam propter voluntatem; ad salutem enim necessarium est diligere Deum, ut supernaturale bonum, et sperare illum et in illo, spe infusa et supernaturali; ergo necessaria est ad hosce voluntatis actus fides, per quam Deus sub aliqua ratione supernaturali cognoscatur et proponatur. Quæ ratio probat etiam hanc fidem Dei de se sufficere ad salutem ex parte intellectus, quia illa sufficit ad manifestandum Deum ut objectum beatitudinis supernaturalis, in quam tendimus; et consequenter sufficit ut voluntas moveri in Deum possit motu dilectionis

ad justitiam sufficiente, per modum dispositionis; ergo de se talis fides sufficit, et alias non constat ex positiva Dei ordinatione, majorem Dei fidem fuisse illo tempore postulatam; ergo nullo titulo erat major fides necessaria quantum ad ejus dignitatem spectat.

12. *Quarta assertio: fides Christi semper fuit necessaria ad salutem.*—*Probatur assertio primo auctoritate.*—*Deinde ratione.*—Quarto dicendum est Christi Domini, seu mediatoris fidem, fuisse etiam aliquo modo necessariam ad salutem omni tempore. Hæc assertio absolute loquendo est de fide, contra duos errores. Unus erat Judæorum, qui non credebant Messiam futurum esse redemptorem animarum, nec auctorem spiritualis salutis, contra illud Danielis nono, ubi dicitur venturum fuisse Christum, *ut deleatur iniquitas, et auferatur peccatum, et adducatur justitia sempiterna*; et tota Scriptura id clamat, præsertim novum testamentum, et, ex veteri, Psalmorum, et Isaïæ libri. Alter error fuit Pelagianorum, qui dixerunt Christum non profuisse justis qui eum præcesserunt, ut refert Augustinus, lib. 2 de Peccato originali, cap. 26, qui error ex eo processit, quod illi hæretici non agnoscentes peccatum originale, nec veram gratiam et redemptionem, putabant Christum tantum lege, doctrina et exemplo vitæ juvisse hominem ad salutem; ex quo aperte sequebatur præteritis hominibus nihil prodesse potuisse. Contra hos ergo errores probatur assertio ex illo Petri, Actor. 4: *Non est aliud nomen datum hominibus, sub quo oporteat nos salvos fieri*; et primæ Joannis 1: *Mortuus est propter peccata nostra, non solum autem nostra, sed etiam totius mundi.* Idem proficitur Paulus ad Rom. 3: *Justificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Jesu*, et consequenter adjungit per fidem Christi justitiam applicari, et idem docet cap. 5, et ad Galat. 2, 3 et 4; ad Colossenses 2, ad Ephesios 3, et ad Hebr. 9: *In redemptionem, ait, earum prævaricationum, quæ erant sub priori Testamento.* Hoc etiam docet Concilium Tridentinum, sess. 5, can. 3, et sess. 6, cap. 6 et 7. Est etiam communis traditio Patrum, præsertim Augustini in locis allegatis, et primo contra Duas epistolas Pelagianorum, cap. 21, et lib. 3, cap. 4, et lib. 15 contra Faustum, cap. 24, et sequentibus; Eusebii, lib. 4 Historiæ, cap. 5. Unde Ignatius, epist. ad Philadelphenses: *Omnes, inquit, sancti salvandi sunt per Christum, in ipso sperantes, atque ipsum spectantes*; similia habet Grego-

rius, homilia 16 in Ezechielem; Hieronymus, Ambrosius, et alii Patres super dicta loca Pauli. Ratio sumenda est ex ordinatione divina; nam, supposito peccato, statuit redimere omnes homines per Christum, et ideo in honorem ejus voluit homines non salvari, nisi per fidem ipsiusmet Christi, quæ ratio in sequenti parte magis explicabitur.

13. *Qualis fides Christi fuerit necessaria.*—*Prima sententia.*—Superest enim circa hanc assertionem difficultas, an intelligenda sit de fide explicita, an vero implicita sufficiat. Prima sententia affirmat necessariam esse et semper fuisse explicitam fidem Christi. Ita tenet Corduba, in Quæstionario, lib. 2, quæst. 5, ad 3. Et videtur certe fuisse sententiam Augustini locis citatis, præsertim vero Epistola 109, et 18 de Civitate, cap. 47, ubi dicit ante Christi adventum fuisse inter Gentiles, aliquos qui Deo placuerunt; et addit nemini concessum fuisse esse justum, nisi cui divinitus revelatus est unus mediator Dei et hominum; quod etiam indicat Ignatius in verbis citatis, et videtur profecto hæc sententia consentanea Scripturis; nam absolute postulant fidem Christi. Fides autem tantum implicita revera non est propria fides Christi, sed alterius objecti; et propterea si in hoc articulo liceret explicare Scripturam de sola fide implicita, eadem ratione id fieri posset de fide totius objecti supernaturalis, quod est contra omnes. Deinde specialiter hoc indicatur Habacuc 2, de Christo: *Apparebit in finem, et non mentietur; si moram fecerit, expecta eum*; et infra: *Qui incredulus est, non est recta anima ejus*; et adjungit: *Justus autem meus ex fide vivit*; ex quo contextu colligitur loqui prophetam, seu potius Deum, de fide propria Christi, opponendo illam incredulitati de adventu ejus; et ita videtur exponere Paulus ad Hebræos 10; et idem, ad Roman. 1, citans eundem locum, dicit, *justitiam processisse ex fide in fidem*, id est, ex fide venturi in fidem præsentis. Ac denique Christus Dominus æqualiter dixit: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Ratio etiam supra facta hoc suadere videtur, quia non potest honorari Christus, nisi explicite et in se aliquo modo cognoscatur et credatur.

14. *Secunda sententia.*—Nihilominus communis sententia est, fuisse illo tempore sufficientem fidem implicitam Christi mediatoris. Ita sentiunt Theologi cum Magistro, in tertio, distinct. 25; D. Thomas, dicta quæst. 2, art. 7; Alensis, 3 parte, quæst. 69, alias 82,

memb. 3, art. 2, ad 3; Vega, lib. 6 in Tridentin., cap. 6; Sotus, 2 de Natura et gratia, cap. 11; et tractat bene Cano, Relectione de Sacramentis in genere, parte 2. Et juxta hanc sententiam, et ea quæ paulo ante diximus de mysterio Trinitatis, exponi possunt Clemens Alexandrinus, Justinus Irenæus, et Chrysostomus quos ante citavi, qui in tempore legis naturæ vix videntur exigere fidem ad justitiam; intelligendi autem videntur quoad explicitam cognitionem horum mysteriorum, atque ita illos exposuit episcopus Lucensis, in Annotationibus ad tertium tomum Chrysostomi, quæsto 7. Eandem sententiam docet Hugo de Sancto Victore, lib. 1 de Sacramentis, parte 10, cap. 6, ubi refert quosdam suo tempore docuisse eandem Christi fidem explicitam, omni tempore fuisse necessariam, interveniente tantum differentia præsentis et futuri; quam late impugnat, docens fidem omnino implicitam fuisse tunc sufficientem; et illius sententiam in hac parte probat et laudat Bernardus, epist. 77 ad eundem Hugonem, in 2 ejus parte; et consentiunt expresse divus Thomas, dicta quæst. 2, art. 7, ad 3; et Alensis, in loco supra citato, ac reliqui Theologi frequentius. Citatur etiam Augustinus, lib. 19 cont. Faustum, cap. 14 et sequentibus, sed ibi obscure loquitur.

15. *Probatur primo.*—*Probatur secundo.*—*Confirmatur.*—Probari vero potest ex Scriptura, quatenus dicit ante Christi adventum fidem illius fuisse valde obscuram, et quasi in umbra et figura; sicut dicitur primæ ad Corinth. 10: *Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra, petra autem erat Christus*; et ad Galat. 3: *Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur*, etc. Similia habentur 2 ad Cor. 3, et Concilio Tridentino, dicta sess. 6, cap. 6, dum ait quibusdam Sanctis revelatum fuisse specialiter mysterium Incarnationis, significans respectu communis populi fidem implicitam satis fuisse; ex quibus sumi potest ratio supra facta, quia medium omnibus necessarium, publice omnibus prædicatur et promulgatur; sed Christus non fuit ita prædicatus universo orbi, præsertim Gentili, ante ipsius adventum; ergo non est verisimile illius fidem explicitam fuisse medium omnibus et singulis necessarium ad salutem. Confirmatur hæc ratio, quia fides explicita redemptionis supponit fidem peccati originalis, et communis lapsus humanæ naturæ; sed non erat tunc necessaria fides explicita de hujusmodi peccato, ut a fortiori probatur, tum ratione facta,

tum quia vix in antiqua Scriptura continetur, nisi valde implicite et obscure; ergo nec fides explicita redemptionis erat sic necessaria, ac proinde neque fides Christi.

16. *Varii gradus fidei Christi mediatoris.*—Ex his duabus sententiis hæc posterior sine dubio vera est. Ut autem melius intelligatur, distingui possunt varii gradus fidei implicitæ et explicitæ mediatoris. Primus est, in quo Deus creditur ut justificator et salvator hominum, per media per suam providentiam disposita, in qua generalitate redemptio per Christum continetur. Secundus gradus est, in quo non solum creditur Deus ut salvator, sed etiam creditur aliquis redemptor, seu mediator inter Deum et homines, ad illos salvandos, non cognoscendo, an ille mediator futurus esset Deus, neque per quem modum esset salutem hominum operaturus. Tertius gradus addi potest, in quo præter illa duo cognoscatur divinitas Redemptoris, ignoretur autem modus redemptionis. Quartus vero erit in quo cognoscatur Christus ut verus Deus, et homo qui per passionem, mortem et resurrectionem consummaverit redemptionem; atque hic ultimus gradus est absolute et perfecte fidei explicitæ.

17. *Sententia auctoris.*—Dico ergo certissimum esse fidem explicitam, quarto modo, vel etiam tertio, non fuisse ante adventum Christi medium necessarium ad salutem; hoc enim convincunt testimonia Scripturæ adducta, et rationes secundæ sententiæ. De secundo autem modo, quatenus explicitus est respectu primi, probabile est fuisse medium necessarium, etiam illo tempore, propter argumenta primæ sententiæ. Nihilominus tamen probabilius judico primum modum fidei implicitæ fuisse sufficientem, regulariter loquendo; ita enim expresse docent D. Thomas et Hugo de Sancto Victore, ac nihil est quod in contrarium cogat; nam frequentius Scriptura solum pronuntiat neminem potuisse salvari nisi per meritum et redemptionem Christi, indeque colligimus semper fuisse necessariam aliquam fidem ejus, quod per fidem implicitam satis potuit verificari. Quando vero de fide magis explicita Scriptura loquitur, agit præcipue de fide novi Testamenti. Neque enim cogit Augustinus; nam certe loquitur de fide explicita quarto modo, ideoque necessario exponendus est de fide quæ semper fuit necessaria in corpore Ecclesiæ, non vero in singulis personis, ut illum exponit Hugo de Sancto Victore. Aliunde vero imperfectioni

illius temporis erat illa imperfecta fides satis proportionata, et præterea sufficiens ad perfectam conversionem in Deum per amorem et poenitentiam; non est ergo cur dicamus majorem fidem fuisse tunc necessariam.

18. *An fides explicita Christi Judæis fuerit necessaria. — Resolvitur negative.*—Solum videri potest alicui excipiendos esse Judæos tempore legis scriptæ, quia illis satis expresse proponebatur venturus Messias, unde singuli tenebantur credere illum fuisse venturum, atque ipsum etiam expectare; ergo solum illis erat necessaria fides explicita Christi secundo modo. Nihilominus dico imprimis non fuisse eis necessariam illam fidem tanquam medium in re ipsa necessarium, sed ad summum tanquam præceptum, vel, ut alii loquuntur, in voto. Probatur, quia si aliquis ex illo populo idiota et indoctus haberet ignorantiam invincibilem Messiae venturi, per fidem Dei Salvatoris et remuneratoris vivam, ac per dilectionem Dei posset salvari. Neque est ullum fundamentum ad oppositum sentiendum, ut a fortiori constabit ex dicendis sectione sequenti. Imo, addo non esse certum communem populum Judæorum cognovisse Messiam fuisse venturum, ut redemptorem et salvatorem animarum; nam fuit error valde vulgaris inter Judæos expectatio Messiae, ut regis temporalis, et, ut sic dicam, corporum Redemptoris, quæ ignorantia potuit in vulgaribus hominibus esse invincibilis; et nihilominus poterant salvari per fidem dictam. Nam certe fides humana, potius quam divina, de Messia sub illa ratione apprehenso, nil poterat ad salutem conferre; ergo nulla fides explicita Christi Redemptoris erat etiam in illo populo medium simpliciter necessarium ad salutem.

19. *Questiuncula. — Resolutio.*— Ultimo loco inquiri poterat an fides explicita rerum creaturarum fuerit etiam medium necessarium ad salutem; in quo ordine tria potissimum videntur posse cogitari necessaria, scilicet immortalitas animarum, quia est suo modo fundamentum omnium: siquidem ea sublata, quidquid de invisibilibus aut futuris credimus, vix nos permoveret. Secundo, peccatum originale, quod fuit fundamentum redemptionis, vel saltem cognitio peccatorum in genere, quod illis offendatur Deus. Tertio, necessitas gratiæ, et divini auxilii ad justitiam et remissionem peccatorum obtinendam. Extra hæc enim nihil aliud apparet, de quo possit verisimiliter dubitari. De his autem dicendum est, per se loquendo, sufficientem fidem ejusmodi

rerum esse necessariam; hoc enim probant rationes insinuatæ. Nihilominus tamen non videtur necessarium, ut in omni eventu ista credantur per fidem adeo explicitam, ut per diversos conceptus, ut sic dicam, et per actus differentes habeatur. Nam qui credit, et sperat præmium alterius vitæ, satis ibi credit animæ immortalitatem; et qui credit in Deum ut justificatorem, satis ibi credit esse necessarium auxilium melius ad salutem, quamvis de hoc specialiter non cogitet; et idem fere est de remissione peccatorum, etiamsi de peccato originali sub proprio conceptu non cogitetur. Unde fides harum rerum ita explicita, ut per distinctos conceptus habeatur, dici potest per se et regulariter, vel, ut alii loquuntur, in voto necessaria, non tamen semper in re et actualiter, juxta doctrinam in simili tradendam in sectione sequenti.

SECTIO IV.

Quarum rerum explicita fides sit medium necessarium ad salutem, post Christi aduentum.

1. *Prima suppositio pro resolutione.*—Supponimus imprimis eam fidem Dei, et consequenter etiam Christi, quæ fuit necessaria prioribus temporibus, a fortiori, et multo magis in hoc tempore requiri, quia illa fuit minima fides quæ ad salutem postulari potest. Unde quædam opinio antiqua Guillelmi Parisiensis, et Altisiodor., ac aliorum, qui dixerunt fidelibus simplicibus non esse necessarium credere aliquid in particulari, sed solum in generali vera esse quæ Ecclesia credit, a quibusdam ut erronea damnatur. Et revera talis esset, si excluderet expressam fidem Dei, ut supernaturalis remuneratoris, sicut convincent omnia supra tractata. Non fuit tamen illa mens dictorum auctorum; sed, quod præter cognitionem illam Dei non sit necessarium aliud credere distincte, sed confuse, seu in alio, id est, in auctoritate Ecclesiæ, ut notavit etiam Sylvester, verbo *Fides*, quæstion. 3; et deinde, si auctores illi de sola necessitate medii fuissent locuti, non esset eorum sententia erronea, ut ex dicendis patebit; quia vero etiam necessitatem præcepti excludebant, valde errarunt, ut in sequenti disputatione dicemus.

2. *Secunda suppositio.*—Secundo, suppo-

nendum est de duobus mysteriis præcipue versari quæstionem, *Trinitatis*, scilicet, et *In-carnationis*, seu *Redemptionis*, quia primum est maxime necessarium ex parte finis; secundum vero ex parte medii principalis humanæ salutis. Illa porro duo ita sunt inter se connexa, ut non possit mysterium Incarnationis satis distincte credi, nisi supponatur creditum mysterium Trinitatis, quia ex tribus personis, solus Filius Homo factus est, et hoc includitur in explicita fide Christi, ideoque dicemus primo de fide Christi, postea unum verbum addemus de fide Trinitatis. Alii extendunt sermonem ad fidem baptismi et confessionis, quia hæc etiam sunt media necessaria ad salutem, respectu aliquorum, sed non est necessarium, ut obiter postea dicam.

3. *Tertia suppositio.*—Tertio suppono quod supra tetigi, duplicem esse salutem: unam justificationis in hac vita, alteram glorificationis in futura, inter quas potest assignari discrimen, quia omne medium necessarium ad justificationem, est etiam necessarium, saltem remote, ad glorificationem, quia nullus gloriam consequitur, nisi prius in hac vita justificetur. At vero e contrario potest aliquid esse necessarium ad justificationem, quod non sufficiat ad glorificationem, ac propterea ad illam sit aliud medium necessarium, ut, verbi gratia, perseverantia est necessaria ad gloriam, non vero ad justificationem, ut patet.

4. *Quarta suppositio.*—Quarto, in hoc statu legis novæ, seu temporis post Domini adventum, duo tempora distinguenda sunt: unum, ante sufficientem Evangelii prædicationem ac promulgationem, quod durasse creditur usque ad quadragesimum annum post Christi mortem, paulo plus, vel minus; aliud est post consummatam promulgationem legis novæ, quod durat ab illo anno usque ad finem sæculi. De hoc ergo posteriori tempore versatur quæstio. Nam de priori, ut certum supponimus non fuisse necessariam ad salutem, et justificationem, explicatiorem fidem Christi, quam antea esset necessaria in his quibus fides Christi nondum erat sufficienter proposita; cujus rei exemplum, saltem quoad justificationem, habemus in Cornelio, Act. 10. Ille enim non habuit explicitam fidem Christi antequam ad illum mitteretur Petrus; ad hoc enim missus est ut illum in fide Christi instrueret, et tamen jam erat justus, et consequenter fidelis, ut ex eodem Actorum loco colligitur, quatenus ibi dicitur per orationes et eleemosynas placuisse Deo, et timuisse illum; et ita de Corne-

lio sentit Augustinus, libro de Prædestinatione Sanctorum, cap. 7, et quæst. 84 in Leviticum; Chrysostomus, Sermone de fide et lege naturæ; Gregorius, homilia 13 in Ezechielem; divus Thomas 2. 2, quæst. 10, art. 4, circa argumentum *Sed contra*, et 3 parte, quæst. 69, artic. 4, ad secundum. Ratio vero hujus partis est, quia pro illo tempore lex evangelica nondum obligabat omnes, et ideo ea media necessaria, quæ in illa sunt specialiter instituta, nondum etiam erant singulis necessaria, et ideo pro his qui hanc legem et fidem invincibiliter ignorabant, prodesse tunc poterant et sufficere ea media quæ antea sufficiebant, ex quibus unum erat fides implicita Christi, ut dictum est. De quo tempore videri possunt quæ in ultimo libro de Legibus fusius tractata sunt, præsertim cap. 2 et 4.

5. *Prima sententia.*—His positis, est prima sententia affirmans in hoc tempore legis novæ, fidem Christi explicitam esse medium necessarium ad salutem ultimam et justificationem. Hæc opinio tribui solet divo Thomæ 2. 2, quæst. 2, art. 7. Sed ibi solum dicit ad hanc fidem explicitam obligari omnes in lege gratiæ. Quod satis intelligi potest ratione præcepti; eandem insinuat in 3, distinction. 25, quæst. 2, artic. 1, quæstiuncula prima, ad secundum, quatenus ait, si is, cui non est prædicatum Evangelium, faciat quod in se est, fore illuminandum, etiam quoad fidem Christi explicitam, quod non est verisimile, nisi supponendo illud esse medium necessarium simpliciter ad salutem; et eodem modo videtur ibi locutus Durandus, quæst. 1, numer. 9; et Gabriel, articul. 2, conclus. 3, per totam; et D. Bonaventura, articul. 1, quæst. 3. Citantur etiam Hugo de Sancto Victore et Alens.; sed revera id solum affirmant de necessitate præcepti.

6. *Primum fundamentum illius ex Scriptura.*—Fundamentum præcipuum hujus sententiæ sumitur ex Scriptura, quia si hoc medium est necessarium, per voluntatem et institutionem Christi in hoc tempore additum est, et ideo ex divina revelatione ostendi oportet. Primo ergo expenduntur verba Christi, Marci ult.: *Qui non crediderit condemnabitur*; loquitur enim ibi de fide evangelica, quam Apostolis prædicare præceperat, dicens: *Prædicite Evangelium omni creaturæ*; ergo ex Christi sententia, qui non crediderit hac fide, condemnabitur. Quod, juxta ponderationem Bernardi supra citatam, ex epistola 77, intelligitur de fide in re, et non tantum in voto; nam in hoc